

CONCEPTUL DE DREPTURI ALE OMULUI

Autor : CARAMANUȚĂ Elena, st. gr. DP-1409

Universitatea Tehnică a Moldovei

Abstract: *În știința dreptului există mai multe moduri de interpretare a dreptului. În fond, modul de interpretare a dreptului dezvăluie conținutul teoretico-juridic, obiectul de studiu și metoda concepției corespunzătoare a filosofiei dreptului. În cadrul gândirii juridice școala dreptului are un larg răsădit, amploare și longevitate, cu momente de ascensiune, de renaștere cu evocări din antichitate până în prezent.*

Dreptul natural are o istorie lungă. Școala dreptului natural își are rădăcinile în antichitatea greacă și romană. Ideea dreptului natural o găsim în operele filosofilor antici – mai întâi la greci (Heraclit, Democrit, sofistii, Socrate, Platon, Aristotel, stoici), apoi la romani (Cicero, Ulpian). În Evul Mediu și în perioada Renașterii concepțiile despre dreptul natural sunt prezente la Aurelius Augustin, în tomism, la Hugo Grotius și la mulți alții.

Cuvinte cheie: *concept, idee filosofică, drept natural, libertate, echitate, lege, ordine socială.*

Evoluția filosofică și juridică a gândirii umane au determinat recunoașterea conceptului de drepturi ale omului. Definiția și protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale fiecărei ființe umane au constituit o preocupare constantă a gânditorilor umanității, fiecare epocă îmbogățind conținutul conceptului.

Primele idei filosofice asupra drepturilor omului, echității și justiției, se regăsesc în Codul lui Hammurabi (sec. XVIII î.e.n.) în care se specifica că oamenii nu pot fi torturați, înrobiți și nu li se poate confisca averea fără o dreaptă judecată. Biblia (Vechiul Testament) consacră prerogativele principale ale ființei umane și o nouă concepție despre legătura dintre drepturi și îndatoriri.⁸ Conform concepției budiste, toate ființele sunt egale în demnitate și valoare, toți au dreptul la respect și nimic nu poate justifica o atingere adusă vieții lor, exploatarea și umilirea lor.

În secolele XVII-XVIII raționaliștii au pus în mod progresiv bazele științifice ale doctrinei drepturilor individuale ale omului, fundamentând teoria dreptului natural, definindu-l ca un „drept etern”. Concepția drepturilor naturale derivă încă din sistemele de gândire stoice, naturaliste, grecești și romane din antichitate. Printre primii care au elaborat noțiunea dreptului natural, se remarcă stoicii greci, cum ar fi: Aureliu, Epictet, Seneca, conform cărora legile stabilite de om sunt replici imperfecte ale unui drept etern și imuabil aplicabil Cosmosului, iar legea laică nu are valoare decât dacă corespunde legii universale.⁹ În Grecia Antică juristul și legiuitorul Solon în lucrarea sa „Munci și zile” a formulat primele idei privind legalitatea naturală. La fel, Pericle afirma că: „din punct de vedere a legilor, toți, fără a considera deosebiri private, se bucură de egalitate pentru accesul la demnitate; fiecare după modul cum se distinge, obține o preferință fondată pe merit, nu pe clasă”.¹⁰

Ideea că omul are, prin natura sa, o serie de drepturi, doar ca o consecință a faptului că s-a născut ființă umană, provine, deci, din timpuri străvechi. Marele filosof, Platon afirma: „Voi toți care sunteți aici prezenți vă consider pe toți ca fiind părinți, apropiați, cetățeni după natură, dacă nu chiar după lege (physis/nomos)”.¹¹ Astfel, el face o distincție între natura oamenilor (phúsis) și convenția dintre aceștia (nomos), în sensul că prin natura lor ființele umane se aseamănă, dar prin convenție, adică prin lege, ele se diferențiază. Platon arată că ideea de justiție se regăsește atât în fiecare individ, cât și în organizarea cetății, iar omul nu trebuie să răspundă „la o nedreptate cu alta, nici la rău cu rău”, orice i-ar face un alt om.¹²

Așadar, lucrările lui au un pronunțat caracter de afirmare, descoperire a drepturilor și libertăților omului. O contribuție sporită, a avut-o și Aristotel, care în opera sa „Politica” afirmă: „Numai prin lege devine cineva sclav ori este liber, dar prin natură oamenii nuse deosebesc cu nimic; cetatea este o realitate naturală, iar omul, fiind prin natura sa destinat să trăiască în cetate, este „un viețuitor politic”¹³. Deci, gânditorii Greciei Antice, pot fi numiți „pionierii” teoriei dreptului natural, apărut ca doctrină mult mai târziu.

⁸ Mica Beșteliu, C. Brumar, „Protecția internațională a drepturilor omului”, Ed. Universul juridic, București, 2010, p. 6

⁹ Grotius H. „Despre dreptul războiului și a păcii”, vol. I, Editura Științifică, București, 1968, p. 26

¹⁰ Cloșcă I., Suceavă I. „Trata de drepturile omului”, Editura Europa Nova, București, 1995, p. 17

¹¹ Citat din dialogul „Protagoras”

¹² Platon, Opere complete, vol. I, Ed. Humanitas, București, 2001, p. 57

¹³ Aristotel „Politica”, Ed. IRI, București, 2001, p. 65

În Roma Antică pornind de la germeii apăruiți în societatea greacă, juriștii romani fac o distincție dintre dreptul natural și dreptul civil. Dreptul natural este aplicabil tuturor oamenilor, pe când cel civil numai membrilor cu drepturi egale ai cetății, Marcus Tullius Cicero și Seneca dezvoltă noțiunile de „libertatea individuală” și „egalitatea între oameni”. Cicero în lucrările sale „Despre Republică”, „Despre regi”, „Despre obligații”, Titus Lucrețiu în lucrarea „Despre natura lucrurilor”, precum și Seneca, sunt marcați profund de ideea drepturilor omului ca ființă umană.

În Evul Mediu, filosofii creștini au dezvoltat ideile despre condiția egală a oamenilor, începând de la Decalog cu cele zece porunci, astfel, promovând drepturile individuale fundamentale, caracteristice pentru orice ființă umană. În acest context Toma d'Aquino, afirmă în teoria sa că : „omul este în centrul unei ordini sociale și juridice juste, însă legea divină are preeminență absolută asupra dreptului laic. Biserica Creștină a stabilit chiar o ierarhie a diverselor surse de drept în materie, acordând prioritate dreptului divin, pe poziții secundare situându-se dreptul natural și abia pe locul al treilea – dreptul pozitiv ca drept derivat de la primarul (divin) și secundarul (natural), nefiind altceva decât norme uzuale ale relațiilor în societate.¹⁴ Spre sfârșitul Evului Mediu se evidențiază două doctrine cu referire la statutul celor guvernați în raport cu autoritățile. Prima doctrină promovează protecția drepturilor omului prin negarea lor, adică suveranitatea regelui nu poate să fie pusă la îndoială de nimeni, el fiind obligat să respecte doar poruncile divine, dreptul natural și principiile generale nedrept, Unul dintre reprezentanții acestei doctrine a fost Thomas Hobbes. Potrivit celei de-a doua doctrine – oamenii consimt liber să iasă din starea naturală pentru a găsi în stat securitatea juridică și prosperitatea. Astfel, John Locke afirmă că omul are drepturi imprescriptibile (dreptul de proprietate, dreptul la libertate personală, dreptul la legitimă apărare), pe care societatea nu le creează, ci le apără, cetățenii cedând statului numai dreptul de a pedepsi, ce derivă din dreptul la legitimă apărare.

John Locke a inspirat primele declarații asupra drepturilor omului „ca documente de luptă socială și politică de sine stătătoare, atât pe continentul european, cât și pe cel american. Totodată, este de presupus că la inspirat pe Jean Jacques Rousseau, în elaborarea celebrei lucrări „Contractul social” (1762) în care relevă că „omul este născut liber, dar pretutindeni este în lanțuri”, ceea ce înseamnă eliminarea oricăror structuri sau mecanisme politice care ar fi de natură să afecteze demnitatea omului. În opinia lui Rousseau cea mai importantă valoare este libertatea, ce nu se poate garanta decât prin legi capabile să împiedice ca oamenii drepti să fie asupriți de cei răi. Marele scriitor, jurist și filosof iluminist francez Montesquieu, în lucrarea „Despre spiritul legilor”, afirmă că libertatea este „dreptul de a face tot ceea ce îngăduie legile”, prin urmare, dacă un cetățean ar putea să facă ceea ce legile interzic, el nu ar mai avea libertatea, pentru că și ceilalți ar putea să facă la fel. El formulează o definiție a legii „ca fiind un raport necesar care derivă din natura lucrurilor și în acest sens, toate lucrurile au legile lor”.¹⁵ Potrivit lui Montesquieu „separația puterilor reprezintă singurul mijloc prin care se poate asigura respectul legilor într-un stat în care este posibilă existența unui guvern legal”, aceasta fiind, în opinia sa, „cea mai bună, dacă nu singura garanție a respectării libertății indivizilor de către autoritățile statale”.

Concepțiile și ideile unor filosofi și juriști de prestigiu, exprimate în operele lor, și-au găsit mai târziu consacarea în numeroase documente naționale cu caracter constituțional, care au pus în evidență o concepție bine elaborată și structurată cu privire la drepturile și libertățile omului. Elaborarea conceptului de drepturi ale omului a constituit o operațiune de sinteză, constând din generalizarea tuturor ideilor juridice și filosofice, cu un bogat conținut moral și politic, ce au determinat afirmarea individului ca persoană umană.

Bibliografie:

- 1 Aristotel „*Politica*”, Ed. IRI, București, 2001
- 2 Capcea Valeriu „*Filosofia juridică*”, Ed. Arc, Chisinau, 2011.
- 3 Ch. L. de Montesquieu „*De l'esprit de lex*”, Ed. Științifică București, 1964
- 4 Cloșcă I., Suceavă I. „*Tratat de drepturile omului*”, Editura Europa Nova, București, 1995
- 5 Grotius H. „*Despre dreptul războiului și a păcii*”, vol. I, Editura Științifică, București, 1968.
- 6 Mica Beșteliu, C. Brumar, „*Protecția internațională a drepturilor omului*”. Ed. Universul juridic, B., 2010
- 7 Platon, *Opere complete*, vol. I, Ed. Humanitas, București, 2001.

¹⁴ Cloșcă I., Suceavă I. „*Tratat de drepturile omului*”, Editura Europa Nova, București, 1995, p. 18

¹⁵ Ch. L. de Montesquieu „*De l'esprit de lex*”, Ed. Științifică București, 1964, p. 234